

УДК 336.221.2

Бутенко В.В.кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та моделювання ринкових відносин
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова**Осіпова М.С.**студентка
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ЯК ЗАСІБ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

У статті визначено доцільність регулювання податкової політики, яка буде ефективно впливати на розвиток економіки. Визначено податкові важелі регулювання економічного розвитку держави, досліджено процес функціонування податкової системи як засіб наповнення податкових надходжень до бюджету. Проведено аналіз сучасного стану розвитку податкової політики та впливу її на загальний рівень зацікавленості підприємницьких структур у розвитку тих чи інших галузей. Запропоновано шляхи підвищення податкової політики України шляхом пошуку балансів між інтересами держави та платників податків.

Ключові слова: податки, податкові платежі, податкова система, державний бюджет, реформування податкової системи.

В статті определена целесообразность регулирования налоговой политики, которая будет эффективно влиять на развитие экономики. Определены налоговые рычаги регулирования экономического развития государства, исследован процесс функционирования налоговой системы как средства наполнения налоговых поступлений в бюджет. Проведен анализ современной состояния развития налоговой политики и ее влияния на общий уровень заинтересованности предпринимательских структур в развитии тех или иных отраслей. Предложены пути совершенствования налоговой политики Украины путем поиска балансов между интересами государства и налогоплательщиками.

Ключевые слова: налоги, налоговые платежи, налоговая система, государственный бюджет, реформирование налоговой системы.

Постановка проблеми. Податкова політика в нинішніх ринкових умовах є важелем регулювання економічного розвитку держави, який об'єднує в єдину систему державу та кожного окремо взятого економічного суб'єкта і за суттю своєю являє собою один із найважливіших регуляторів економічної активності населення. Але треба відзначити, що не існує єдиного підходу до розгляду податкової системи як регулюючого чинника впливу на економіку. Доцільнішим буде використання комплексного методу регулювання.

Оподаткування є фінансовою формою відносин між економічними суб'єктами та державою. Система оподаткування має сприяти розвитку національної економіки, посилити вплив на економічний та соціальний розвиток у державі та забезпечити поліпшення інвестиційного клімату. Саме тому доцільне маніпулювання податковим законодавством із боку держави відіграє велику роль у вирішенні

питань із приводу соціально-економічного розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітність підходів до вирішення даного питання вимагає їх дослідження та систематизації. Концептуальні основи податкового регулювання економіки є предметом уваги відомих іноземних і вітчизняних науковців та практиків. Насамперед слід назвати таких класиків економічної думки, як Дж. Кейнс, К. Маркс, А. Маршалл, Д. Рікардо, А. Сміт та ін. Серед сучасних науковців проблематикою податкового регулювання активно займаються Е. Аткинсон, Д. Б'юкенен, Д. Сакс, Д. Стігліц, С. Фішер та ін. В Україні ці питання досліджують В. Андрущенко, О. Васирик, В. Вишневський, В. Геєць, А. Даниленко, О. Данилов, А. Крисоватий, Ц. Огонь, А. Соколовська, В. Федосов, С. Юрій та багато інших.

Метою дослідження є аналіз впливу податкової політики на державний розвиток економіки та її регулювання.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Податкова політика як регулятор економічного розвитку може реалізуватися на державному рівні та на рівні суб'єктів підприємницької діяльності, макро- і макрорівні відповідно.

Розглядаючи макрорівень, доцільно сказати, що податки за своєю суттю та податкова політика загалом впливає на загальний рівень попиту, який може бути споживацьким, до складу якого належать, наприклад, податок на доходи фізичних осіб, загальний рівень попиту в країні (податок на прибуток підприємств) та загальний рівень цін (акциз). Саме тому податкову політику доречно використовувати під час вирішення багатьох питань, до яких передусім належить стабільність розвитку економіки держави.

Щодо мікрорівня впливу податків, то за будь-яких умов держава шляхом регулювання та диференціації певних умов оподаткування може впливати на загальний рівень зацікавленості підприємницьких структур у розвитку тих чи інших галузей.

Саме через оподаткування формуються фонди, за рахунок яких держава:

- фінансує деякі витрати на просте і розширене відтворення у народному господарстві;
- фінансує соціальні програми: пенсійного і соціального забезпечення, освіти, охорони здоров'я та ін.;
- забезпечує свою оборону і безпеку;
- утримає законодавчі, виконавчі та судові органи державної влади й управління;
- надає кредити і безоплатну допомогу іншим країнам [1].

Податкова політика держави ґрунтується на таких принципах:

- сума сплаченого податку повинна бути еквівалентною вартості отримуваних від держави благ і послуг;
- об'єктом оподаткування може бути тільки дохід, а не його джерело і розмір витрат;
- податок має бути пропорційним доходу;
- всі податки повинні мати цільове призначення;
- умови оподаткування мають бути простими і зрозумілими платникам;
- платники податків мають бути проінформовані урядом про використання сплачених ними податків;
- нові податки вводяться тільки на покриття відповідних витрат, а не для ліквідації бюджетного дефіциту [2].

Щодо здатності наповнення державного бюджету податками, то порівняно з неподатковими надходженнями їхня частка в бюджеті України значно переважає (рис. 1).

Розглядаючи доходи бюджету України, доцільно представити обсяг наповнення зведеного бюджету окремими, найбільш суттєвими податками з погляду їх місця у державному плані (рис. 2).

Щодо країн із розвинутою економікою, у тому числі членів Європейського Союзу, значною мірою вони опираються на пряме оподаткування, найвище фіскальне значення має податок на доходи фізичних осіб, фіскальна ефективність якого прямо залежить від показника валового внутрішнього продукту на душу

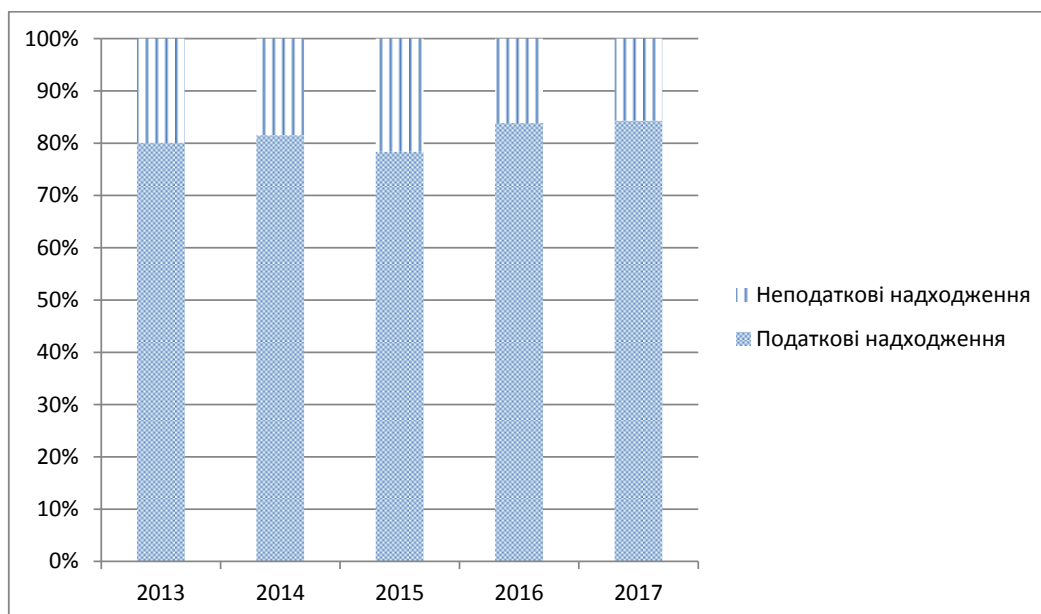

Рис. 1. Податкові та неподаткові доходи державного бюджету України за 2013–2017 рр.

Джерело: розроблено авторами на основі [3]

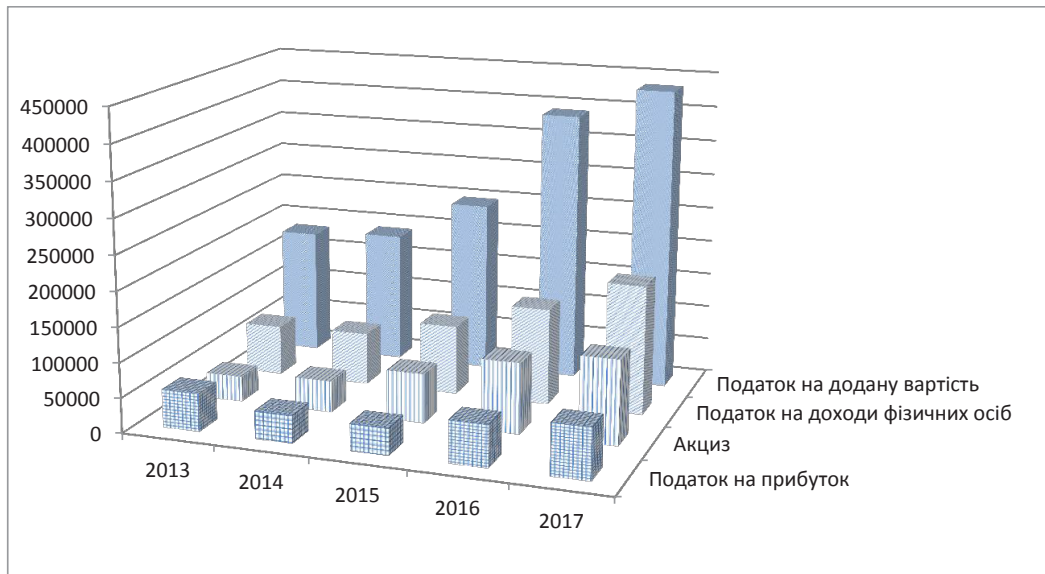

Рис. 2. Податкові джерела наповнення державного бюджету України за 2013–2017 рр.

Джерело: розроблено авторами на основі [4]

населення. Водночас емпіричний досвід свідчить, що «оптимальна» модель структури оподаткування адаптується до різних стадій економічного розвитку і не є універсальною. Для країн з економікою, що розвивається, характерною особливістю є превалювання податків на споживання у структурі системи оподаткування, податок на додану вартість є домінуючим із позиції формування надходжень до бюджету. Наприклад, у Європейському Союзі податки на споживання переважають у структурі бюджетних надходжень у таких розвинувтих країнах, як Австрія, Франція, Чехія, а також у країнах, що розвиваються, таких як Польща, Литва, Естонія, Латвія, Болгарія, Словаччина, Угорщина. Заслугує на увагу тенденція до зростання ставок податку на додану вартість, загалом для країн Європейського Союзу за останні п'ятнадцять років ставка збільшилася на понад 2 відсоткових пункти та в середньому становить 21,6%. Реалізація зазначеного супроводжувалася сукупністю компенсаторних заходів податкової політики щодо протидії наслідкам глобальної економічної рецесії [5].

Важливим чинником під час застосування податкової політики як регуляторного важеля економічного розвитку є низка обмежень щодо використання податкової політики як регулюючого чинника:

1) податкова політика не в змозі вирішити всі питання з приводу економічного розвитку. Доцільним прикладом виступає проведення Національним банком України грошово-кредитної політики в разі потреби в стриманні

інфляційних процесів у країні і стабілізації національної валюти загалом;

2) неможливо з точністю передбачити, до яких наслідків призведе та чи інша маніпуляція у сфері оподаткування, оскільки податкова система знаходиться у взаємозв'язках і взаємозалежностях з економічною системою, кожна з яких перебуває у постійному розвитку;

3) зміни, що вносяться до Податкового кодексу України та у сфері оподаткування, загалом не відповідають потребам часу, тобто приймаються запізно, саме тому податковій системі бракує мобільності [6];

4) податкова політика насамперед розглядається як засіб поповнення державних доходів шляхом вилучення податків із населення, а не з погляду її забезпечення відтворювального процесу.

Крім того, розглядаючи податкову політику, доцільно проаналізувати її ефективність, по-перше, з погляду стягнення податків та інших обов'язкових платежів (кількісна характеристика), а по-друге, з погляду її можливостей у забезпеченні вирішення проблем соціально-економічного характеру (якісна характеристика) [7].

До кількісних характеристик належать такі показники:

- обсяг стягнених податків до державної скарбниці за певний період;
- величина бюджетного дефіциту та кількість часу, за який державний борг підлягає збільшенню;
- кількість фінансових ресурсів, спрямованих на погашення державного боргу;

- контроль над виконанням певних нормативно-правових актів у сфері оподаткування;
- обсяг державних податкових надходжень за рік у співвідношенні до попереднього року.

До якісних характеристик функціонування податкової політики належать:

1) здатність податкової політики збільшити кількість доходних джерел. Ця характеристика реалізується через зміни в податковому законодавстві, наприклад розширення податкової бази, введення нових податкових платежів;

2) визначення податковою політикою нової податкової бази – розширення кола податкової бази дасть змогу державі підвищити кількість податкових надходжень до державного бюджету, при цьому не підвищуючи податкові ставки;

3) дотримання мінімального терміну щодо сплати податків. Тобто в разі інфляційних процесів у країні реальна цінність сплачених не в той час податків може суттєво знизитися, тому задля забезпечення своєчасного поповнення державної скарбниці необхідно ввести певну систему податкових штрафів;

4) раціональне стимулювання податковими регуляторами. Дана характеристика передбачає надання податкових пільг виходячи лише з певної необхідності щодо стимулювання окремих виробничих галузей, важливість яких зумовлена державними пріоритетами. Тобто, стимулюючи певну галузь податковими пільгами, держава має можливість експортувати певну продукцію, вироблену саме завдяки маніпулюванню у сфері податків.

Також важливим є те, що в останні роки українська податкова політика спрямована на збільшення обсягів у сфері непрямого оподаткування (кількісна характеристика). Це, своєю чергою, сприяє державним інфляційним процесам та регресивно впливає на виробничу сферу, оскільки суттєво впливає на ціноутворення та негативно позначається на незахищених верствах населення.

Проте спрямованість податкової політики на непрямі податки має низку переваг, до яких належать насамперед: регулярний характер податкових платежів, швидкість податкових надходжень до державного бюджету, стримання шкідливих для людини товарів, відкритість податкових зобов'язань кожного суб'єкта. Саме від непрямих податків більш складно ухилитися, з одного боку, та з іншого – легкість у контролюванні шляхом уведення реєстраторів щодо розрахункових операцій.

Варто зазначити, що в практичному аспекті досить складно оцінити вплив податкової політики на рівень та темпи росту реального валового внутрішнього продукту. Певні заходи

податкової політики, що спрямовані на інтенсифікацію ділової активності економічних агентів, за умов рецесії апіорі мають мати короткостроковий ефект, але водночас є підоймою для довгострокового економічного зростання. Елементи податкової системи здебільшого чинять вплив на економічний розвиток у довгостроковому періоді, зокрема це стосується фіскального регулювання у сфері інвестицій, значень податкових ставок та кількості часу на заповнення податкової звітності у веденні підприємницької діяльності. Стабільність податкової системи багато в чому визначає наміри економічних агентів щодо реалізації своєї діяльності. Інституційні засади розвитку підприємництва, дія механізмів захисту прав власності, прозорий механізм адміністрування податків, а також помірність їх ставок у розрізі груп платників є визначальними умовами для прийняття рішень щодо інвестування у проекти та розвиток бізнесу. Податкова система України з початком її створення перебуває у стані постійної трансформації, пошуку балансів між інтересами держави та платників податків, дифузії лібералізму та консервативного типу західноєвропейської моделі. Зазначене відображається у частій зміні кількості податків, їх ставок, зміни порядку їх адміністрування, адаптації зарубіжного досвіду без відповідної апробації та розрахунку прогнозованої величини результативності впроваджуваних заходів [5].

Таким чином, із першого погляду, такий масштабний регуляторний чинник, як податкова система, насправді не є дієвим, оскільки на сьогодні в нашій податковій сфері досить багато значних недоліків.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, нині податкова політика є досить доцільним регулятором розвитку економіки держави, оскільки саме вона об'єднує державу та всіх громадян в єдину систему. Порівняно з іншими джерела поповнення державного бюджету саме податки відіграють у цьому ключову, вирішальну роль за рахунок обсягу поступлень.

Щодо податків, обсяг яких у державній скарбниці переважає, то до них належать податок на додану вартість, податок на доходи фізичних осіб, акциз та податок на прибуток. Саме вони формують основну частину податкових поступлень до державного бюджету України щорічно, тому державним органам влади необхідно підвищити рівень функціонування цих податків, вдосконалити відповідно до зарубіжного досвіду певні податкові риси щодо стягнення даних поступлень, що підніме їх фіскальну ефективність на більш високий рівень, поліпшити систему контролю над стягненням податкових платежів.

Проте потрібно відзначити, що податкова політика не в змозі вирішити всі питання з приводу регулювання та стимулювання державного розвитку, тому доцільно дотримуватися обмежень із погляду розгляду податків як регулюючого чинника.

Щодо податкової політики України, то сьогодні вона є досить недосконалою, а тому потребує певних регуляторів стимулювання та вдосконалення.

Таким чином, використання податкової політики як важеля впливу на розвиток еко-

номіки держави є досить доцільним засобом, оскільки саме вона є основним джерелом поповнення державної скарбниці. Провівши аналіз сучасного стану розвитку податкової політики та її впливу на загальний рівень зацікавленості суб'єктів підприємницької діяльності в розвитку певних окремо взятих галузей, можна дійти висновку про те, що для якісного підвищення рівня податкової політики України необхідною умовою є пошук балансу між інтересами держави та платників податків.

Список використаних джерел:

1. Третьякова О.В. Вплив податкової політики на економічний стан та подальший розвиток країни. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. № 5. С. 147–149.
2. Ільяшенко В.А. Податкова політика в системі регулювання соціально-економічного розвитку держави. Економіка та держава. 2013. № 8. С. 22–24.
3. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Міністерство фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua>.
5. Рубан М.О. Податкова політика як інструмент регулювання економічного розвитку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. № 13. С. 105–109.
6. Податковий кодекс України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
7. Взаємозв'язок та взаємодія податкової політики з елементами та інструментами державного регулювання економіки. URL: http://pidruchniki.com/67077/ekonomika/vzayemozvyazok-vzayemodiya_podatkovoyi_politiki_elementami_instrumentami_derzhavnogo_regulyuvannya_ekonomiki.

Butenko V.V., Osipova M.S.

TAX POLICY AS A MEANS OF REGULATION OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE STATE

So, for today the tax policy is a sufficiently appropriate regulator of the development of the state's economy, since it unites the state and all citizens into a single system. In comparison with other sources of replenishment of the state budget, it is taxes that play a key, decisive role due to the volume of revenues.

Concerning taxes, the amount of which in the state treasury prevails, so they include value added tax, personal income tax, excise tax and profit tax. They form the main part of tax revenues to the state budget of Ukraine every year, therefore, the state authorities need to increase the level of functioning of these taxes, improve in accordance with foreign experience certain tax features in collecting these revenues, which will bring their fiscal efficiency to a higher level, improve the system control over the collection of tax payments.

However, it should be noted that the tax policy is not able to resolve all issues related to regulation and stimulation of state development, therefore it is advisable to adhere to restrictions in terms of considering taxes as a regulatory factor. According to the tax policy of Ukraine, nowadays it is very imperfect, and therefore requires certain incentive and improvement regulators, in particular:

- needing of manifestations of tax discrimination, forming responsible attitude of payers to the performance of their tax obligations;
- increase fiscal efficiency of taxes, improve administration, reducing the scale of tax evasion;
- increase of the regulatory potential of the tax system on the basis of introduction of innovation-investment preferences for tax on profit enterprises.

Thus, the use of tax policy as a lever for influencing on the development of the state's economy is a sufficiently expedient means, since it is the main source of replenishment of the state treasury. Having analysed the current state of development of tax policy and its impact on the general level of interest of business entities in the development of certain individual industries, we can conclude that in order to raise the level of Ukraine's tax policy, a necessary condition is to find a balance between the interests of the state and taxpayers.

Key words: taxes, tax payments, tax system, state budget, reform of the tax system.